

Nr 34.

Av herr **Wahl**, om ändring i gällande bestämmelser angående tillsättning av råds-, byråchefs-, ledamots- och därmed likställda befattningar inom statsförvaltningen och de centrala ämbetsverken.

Genom statsrevisorernas senaste berättelse har uppmärksamheten särskilt letts på en del förhållanden inom statsförvaltningen.

Även om vad sålunda förekommit icke bör föranleda för generaliserade omdömen eller åtgärder, är det dock av vikt, att vad som kan göras för undanröjande av eventuella brister icke underlåtes.

Av grundläggande betydelse, när det gäller statsförvaltningen och dess handhavande, är givetvis icke blott frågan om löneförmåner och lönevillkor, utan även frågan om principerna för personalens rekrytering och befordran. Ej minst gäller detta tjänstemännen i högre tjänstegrader.

Granskar man närmare, hur denna rekrytering för närvarande sker och hur härvid regeringsformens bud om skicklighet och förtjänst såsom enda befordringsgrund praktiskt tillämpas, faller det särskilt i ögonen, att, praktiskt taget, alla domarebefattningar — med undantag av justitierådsbefattningarna — alltså även hovrättsrådsbefattningarna, alla landssekreterar- och landskamrerartjänster, läkar- och lärarbefattningar samt befattningar till och med byrådirektörsbefattningar i de centrala ämbetsverken få tillsättas först efter offentlig ansökan inom kungjord tid efter tävlan alltså mellan ett större eller mindre antal aspiranter. Däremot tillsätts råds-, byråchefs- och övriga ledamotsbefattningar inom de centrala ämbetsverken utan sådan tävlan och utan rätt för den, som därtill framför annan kan vara kompetent, att kunna under någon kontroll bli föremål för bedömande i och för befattningens erhållande.

Inom departementen, likasom även eljest, befordras i allmänhet den i närmast lägre tjänstegrad varande kompetente. Hittills synes man veter-

ligen icke hava kommit på den nära till hands liggande tanken, att exempelvis för kansliråds- eller kanslisekreterartjänst för landsstats- och kommunala ärenden i vederbörande departement använda en person med kunskaper och erfarenhet från egen verksamhet i landsstaten. Lika litet har man t. ex. i regel i kommunikations- eller andra departement använt sig av personal med personlig erfarenhet från dithörande underlydande förvaltningsgrenar. En och annan gång förekommer visserligen i något kommitté- eller sakkunnigbetänkande något mer eller mindre allvarligt menat uttalande om lämpligheten av cirkulation bland personalen inom den centrala och lokala förvaltningen eller dylikt. Därvid är givetvis möjligheten till befordran från den lokala till den centrala förvaltningen av lika vikt som möjligheten till förflyttning från den senare till den förra. Men hur ställer det sig i praktiken? Nyligen har emellertid, vad departementen angår, den anordningen verkligen träffats, att 1 och 2 kanslisekreterartjänster få sökas i föreskriven ordning.

Inom de centrala ämbetsverken äger vederbörande chef att inkomma med förslag till besättande av ledamotsbefattning. Härvid lär i allmänhet så tillgå, att ett namn nämnes i en av chefen undertecknad till Kungl. Maj:t eller vederbörande departementschef ställd skrift, ofta utan angivande ens av vederbörandes meriter eller kvalifikationer, och utan anförande av andra sakskaäl, än att vederbörande är som det oftast muntligen heter »lämplig» till befattningen. Skriften blir i allmänhet offentlig först samma dag den föredrages i konselj, om ens då.

Någon gång kan det rent av hava inträffat att tjänsteinnehavare utnämnts genom något som i förhållande till andra eventuella aspiranter liknar överrumpling, t. ex. samma dag som förutvarande innehavare, utan att annan än de »invigde» haft kännedom därom, beviljas avsked. I andra fall har vederbörande redan mer eller mindre tidigt vidtalat någon efter hans mening lämplig person om befattningen. Vederbörande bestämmer då själv, i vad mån han därvid skall anse sig bunden, även om ostridigt mer kompetenta aspiranter sedermera skulle anmäla sig, varvid dessa och det allmänna utan vidare anses kunna avspisas med ett besked härom. I andra fall åter, när det ansetts, att vederbörande, om han haft att tävla med andra mer kompetenta, behöft ytterligare förkovra sig för tjänstens erhållande framför dem, har tjänsten utan till synes annan saklig anledning tillsatts endast på förordnande tillsvidare eller annat arrangemang träffats för sakens »ordnande».

Den fara med avseende å tillämpande av icke riktiga befordringsgrunder, som är förbunden med ett sådant system, synes alltför uppen-

bar för att till sin innebörd och sina konsekvenser behöva närmare omordas.

Då det i varje fall inom statsförvaltningen synes vara av avgörande betydelse att erhålla rätta mannen på rätta platsen, och då, i enlighet med grundlagens anda, detta ändamål ej kan annat än befordras genom att tillfälle beredes till tävlan mellan olika aspiranter (manliga eller i sinom tid kvinnliga), synes i oförmälda avseende rättelse vara av behovet väl motiverad.

Därigenom skulle helt visst också den enskilde tjänstemannens intresse i olika riktningar spurras och vidgas.

Den ovan angivna analogien med vad som redan äger rum beträffande andra ej mindre betydelsefulla befattningar synes härvid också tala sitt tydliga språk.

Det härutinnan rådande systemet må ha ansetts i sin mån försvarligt under en tid, då här avsedda befattningar voro jämförelsevis få. Men med den betydande omfattning, som förvaltningsapparaten numera tagit, synes denna fråga ligga helt annorlunda. Så finnas numera t. ex. i kammarrätten 14 kammarrättsråd, i kammarkollegium 6 kammarråd, i pensionsstyrelsen 9 byråchefer o. s. v.

Måhända skulle kunna invändas mot en sådan ansökningsrätt, som här avses, att alltför många mindre kompetenta sökande därigenom skulle kunna frestas att uppträda, särskilt när i något enstaka fall fråga kan vara om tjänster, för vilka mer vaga kompetensfordringar kunna gälla och till vilka någon lämplig innehavare skulle kunna tänkas, t. ex. från enskilt håll. Farhågan eller olägenheten härav kan emellertid knappast med mer skäl här föreligga än i fråga om hela det antal byrådirektörs-, ombudsmans- och med dem likställda befattningar, sekreterar- och andra tjänster, där förhållandena äro eller kunna vara likartade. Någon olägenhet av vad härutinnan rörande sistberörda tjänster sedan gammalt gällt har så mycket mindre försports, som det ansetts vara Kungl. Maj:ts rätt att, därest så visar sig lämpligt, dispensera från egna föreskrifter om viss ansökningstid och till tjänsten utnämna en annan än någon av de inom den för varje fall först bestämda tiden sökande. I varje händelse synes det även ur andra synpunkter lämpligt, att, där i något undantagsfall för befattning, varom kan vara fråga, bestämda kompetensfordringar icke finnas fastställda, sådana bliva vederbörligen bestämda.

Givetvis bör, vid fråga om ledamotsbefattning i de centrala ämbetsverken, rätt finnas för vederbörande ämbetsverk eller dess chef att föreslå tjänsteinnehavare eller att yttra sig om inkomna ansökningar

i analogi med vad som redan äger rum rörande t. ex. hovrättsrådsbefattningar.

Det torde icke behöva påpekas, att den omständigheten, att jämväl befattningar av nu ifrågavarande slag kungöras lediga ingalunda behöver föranleda vederbörande chef att på den grund förhålla sig alldeles passiv, när det gäller besättande av tjänst, vars beklädande med fullt lämplig person bör vara honom angeläget. Möjligheten för honom att själv därför vara verksam föreligger fortfarande sakligt sett i ungefär samma mån. Därest tjänsten får återbesättas, först efter det nödig tid förflutit för dess ledigförklarande och för ingivande av ansökningar, skapas fastmer en garanti för att från vederbörandes sida saken behandlas med den omtanke, som kräves och för vilken någon kort tids förlopp synes rimlig. Därunder torde ofta synpunkter och omständigheter kunna framkomma, som nu antingen ej alls kunna göra sig gällande eller ock bliva framhållna, först efter det tillsättandet är ett fullbordat faktum. När däremot såsom nu det allmänna överlämnat åt en chef att genom egna åtgärder »skaffa» en tjänsteinnehavare, har därmed det allmänna ställt sig i ett till synes alltför stort beroende av chefens förefintliga eller bristande personalkännedom i det särskilda fallet, något som ur statsintressets synpunkt måste te sig mindre riktigt och ur de enskilda tjänstemännens synpunkt orättvist.

Med avseende i vissa fall å högre chefsbefattningar — därvid dock särskilda hinder i allmänhet möta för beredande av tillfälle till ansökan i vanlig ordning — och vissa andra högre befattningar, skulle visserligen skäl kunna anföras för tillämpande även vid deras tillsättande av någon på visst sätt ändrad förfaringsmetod, som lämnade bättre garanti för det objektivt sett bästa möjliga val, men anser jag mig därutinnan ej i detta sammanhang böra framställa något yrkande.

På grund av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att råds-, byråchefs-, ledamots- och därmed likställda befattningar inom statsförvaltningen och de centrala ämbetsverken hädanefter måtte tillsättas först efter det genom tjänstens offentliga ledigförklarande i eljest vanlig ordning tillfälle beretts för densamma i varje fall kompetenta sökande att anmäla sig och därvid styrka sin kompetens.

Stockholm den 20 januari 1922.

G. Wahl.